

*Ministarstvo obitelji, branitelja i međugeneracijske solidarnosti u suradnji s
Ekonomskim fakultetom-Zagreb*

Znanstveno-istraživački projekt:
**POVEZANOST FERTILITETA I SEKTORA
ZAPOSLENOSTI ŽENA U HRVATSKOJ**

Autori:

prof. dr. sc. Anđelko Akrap

mr. sc. Ivan Čipin

Ekonomski fakultet-Zagreb

Katedra za demografiju

Sadržaj istraživanja

- Uvod u istraživanje
- Hipoteze istraživanja
- Metodologija istraživanja
- Sociodemografska i socioekonomska obilježja ispitanica
- Rezultati istraživanja- osobna iskustva ispitanica (intervju)
- Rezultati istraživanja – anketno istraživanje
- Zaključak

Uvod u istraživanje

- *Povod za istraživanje:*
 - pretpostavka da postoji razlika u fertilitetnoj motivaciji zaposlenih žena u različitim sektorima djelatnosti
- *Pitanja:*
 - Jesu li te razlike značajne?
 - Ako jesu, koje su težine utjecaja na fertilitetnu motivaciju žena?
 - Stvara li sektor djelatnosti (zaposlenosti) žena određene prepreke imanju željenog broja djece?
 - Da li je sektor djelatnosti važan razlog odgode rađanja onih žena koje nemaju djecu a planiraju ih imati?

Hipoteze istraživanja

- Postoje značajno različiti uvjeti fertilitetne motivacije zaposlenih žena u javnom od zaposlenih u privatnom sektoru;
- Relativno je velik, i rastući, udio žena zaposlenih u sektorima nacionalnog gospodarstva (trgovačke i prometne usluge, financijske usluge, zdravstvene i prosvjetne usluge i socijalna skrb) koji imaju specifičnu dnevnu strukturu radnog vremena;
- Ustanove koje pokrivaju različite oblike usluga skrbi o djeci svojim radnim vremenom ne prate potrebe zaposlenih žena kako bi se uskladile njihove radne obveze i obiteljski život;

Hipoteze istraživanja

- Sve raširenija pojava *zapošljavanje mladih žena na određeno vrijeme* djeluje obeshrabrujuće na odluku o stupanju u brak i imanje djece;
- Planiranje braka i željenog broja djece uvelike ograničava potencijalna *egzistencijalna nesigurnost* uvjetovana *nesigurnom zaposlenošću*;
- Zapošljavanje žena na određeno radno vrijeme pojava je koja se postupno uvodi i u javni sektor;

Hipoteze istraživanja

- Žene koje žele imati djecu i žene s malom djecom snose relativno veliki *rizik marginalizacije na tržištu rada* i imaju relativno manje šanse za napredovanje na poslu;
- *Socijalni utjecaj unutar radne sredine* ima utjecaja na formiranje stavova o poželjnom broju djece u obitelji;
- Zaposlenost žena na *pola radnog vremena (part-time job)* više odgovara ženama koje nisu zaposlene na menadžerskim razinama.

Metodologija istraživanja

- Glavni istraživački instrument bila je "*Anketa o zaposlenosti žena i fertilitetu*" koja je imala je 52 pitanja
- Istraživanje je provedeno tijekom 2007. godine opsežnim terenskim anketiranjem na slučajnom stratificiranom uzorku u svim područjima (županijama) Republike Hrvatske.
- Osnovni skup anketnog istraživanja bile su zaposlene žene koje su završile školovanje (srednju školu, višu školu ili fakultet i sl.) i u dobi su od 20 do 39 godina, neovisno o bračnom statusu i broju djece
- Konačni uzorak čini 1.309 anketiranih zaposlenih žena
- Korištene metode: metoda intervjua, frekvencijsko postotna analiza, neparametarski testovi, binomna logistička regresija

Sociodemografska i socioekonomska obilježja ispitanica (uzorka)

Bračni status

- Neudana 29,91%
- Udana 52,84%
- Udovica 0,69%
- Rastavljena 3,68%
- U izvanbračnoj vezi 12,88%

Fertilitetni status

- Ima djecu 52,22%
- Nema djecu 47,78%

Sociodemografska i socioekonomska obilježja ispitanica (uzorka)

Obrazovni status

- Osnovna škola i manje 2,75%
- Srednja trogodišnja 15,91%
- Srednja četverogodišnja 44,84%
- Viša škola i fakultet 35,04%
- Magisterij i doktorat 1,45%

Naselje prebivališta

- Selo 20,59%
- Prigradsko naselje 15,96%
- Mali grad (do 10.000 st) 10,18%
- Srednji grad (10.000-50.000 st) 14,96%
- Veći grad (50.000-100.000 st) 9,25%
- Veliki grad (iznad 100.000 st) 29,07%

Sociodemografska i socioekonomska obilježja ispitanica (uzorka)

Stambeni status

- Vlastiti stan 38,72%
- Stan supruga/partnera 14,01%
- Kod roditelja 34,87%
- Podstanar 10,24%
- Nešto drugo 2,16%

Radni status

- Zaposlena u državnom sektoru 35,54%
- Zaposlena u privatnom sektoru 44,00%
- Ostalo 20,46%

Sociodemografska i socioekonomska obilježja ispitanica (uzorka)

Sektor djelatnosti zaposlenja

- Primarni sektor 1,15%
- Sekundarni sektor 17,88%
- Tercijarni sektor 80,98%

Status zaposlenja

- Ugovor o radu na određeno 24,61%
- Ugovor o radu na neodređeno 75,39%

Sociodemografska i socioekonomska obilježja ispitanica (uzorka)

Status zaposlenja prema sektorima (% žena koje rade na određeno)

- Prerađivačka industrija 23,43%
- Trgovina na veliko i malo 33,10%
- Hoteli i restorani 41,98%
- Financijsko posredovanje 19,57%
- Obrazovanje 18,60%
- Zdravstvena zaštita i socijalna skrb 25,81%
- Ostale društvene, socijalne i osobne uslužne djelatnosti 22,37%

Rezultati istraživanja- osobna iskustva ispitanica (intervju)

- osobna iskustva nekoliko ispitanica koja s tiču odnosa poslodavaca prema njima u trenutku kada su zatrudnjele, otišle na porodiljini i nakon povratka s porodiljnog dopusta;
- Primjer: S. P. (1984.) po zanimanju prodavačica navodi svoj slučaj:

“Radim u trgovačkom lancu kao prodavač, ali puno puta zbog manjka blagajnica i kao blagajnik iako to nigdje u ugovoru ne piše. Kao prodavač najčešće puniš police, vučeš palete robe kad je zaprimljena i spremaš ih tamo gdje ih treba. Kad su prvi put saznali da sam trudna velikodušno su mi ponudili posao na blagajni (veleprodajnoj), jer je to kao lakše. Na toj blagajni se uglavnom kupuje roba u paketima. Svaki ima najmanje 10 kg, osim grickalica koje su lagane. Iskreno meni je bilo lakše u centru jer se lakše možeš prošvercat. Radila sam to dva dana i onda otvorila komplikacije u trudnoći jer si nisam htjela dopustit takav rizik. Za drugu trudnoću nisam nikome ništa rekla dok nisam dobila od doktorice papire za bolovanje nego sam samo potajno zabušavala, a kolegice me pokrivale.

Kad sam direktorici donijela papire i rekla da sam trudna na sred centra je dreknula na mene "Izdajico jedna!" Zar je to u redu od jedne direktorice? Ja vjerujem da je njoj bio šok jer sam se par mjeseci prije tek vratila s porodiljnog, i nisam nikome ništa govorila o svojim planovima, ali neću ja nju pitat kad ću imat djecu. I još nešto, u prvoj trudnoći sam jako puno povraćala, a sa blagajne ne možeš otić kad ti se prohtije. Moraš ju prvo zatvorit, a onda još riješit kupce koji stoje u redu. Svatko tko je ikad povraćao zna da se to ne može kontrolirat! Kad sam rekla da ne mogu radit na blagajni zbog toga rekli su mi da što bih ja samo sjedila u kacerariji! To je bilo previše.

Rezultati istraživanja- osobna iskustva ispitanica (intervju)

Noćne smjene postoje svaki dan. Ako imaš dijete mlađe od 3 godine navodno ne moraš radit noćne. Direktorica uredno pita hoćeš ili nećeš radit noćnu. No ako nećeš onda si joj smrtni neprijatelj do kraja života. Stimulacija ti odmah pada na nulu, a prema tebi se ponaša kao da si zadnje smeće. (Nije to klasična stimulacija nego nekakvi bodovi. Mislim meni to izgleda kao u nekom vrtiću. Jedan bod vrijedi 9,xx kn, a nitko nikad nije otkrio na temelju čega se oni dobivaju. Mislim da za svaki mjesec ima određen broj bodova, onda ti ih samo skidaju svaki put kad ne napraviš nešto "kako treba". Kad bi pitali što znače ti bodovi rekli bi nam da je to nešto kao stimulacija!).

Iako ima slučajeva (njene prijateljice) koje normalno ne rade noćne bez ikakvih problema! Što se tiče vikenda na to ne treba ni pomišljat da će netko zbog djeteta te dane bit slobodan! Slobodne dane dobivaš kako stigneš, ali skoro nikad skupa nego jedan u utorak, a drugi u petak. Osim ako pitaš da ti namjeste, a za to moraš imat jako dobar razlog. A koliko sam čula, kod zapošljavanja ako imaš malo dijete nemaš baš neku šansu za dobit posao.

Rezultati istraživanja- osobna iskustva ispitanica (intervju)

Razmišljala sam o promjeni posla, ali tu u ovom poduzeću sam nakon 3 godine dobila ugovor za stalno, a kad bih otišla radit u neku drugu konkurentsku firmu opet bi morala radit na ugovor 3 po 3 mjeseca. To definitivno ne želim. Uvjeti su većinom tu negdje, razlike u plaći su male tako da se nikako ne isplati otići u drugu firmu.

Voljela bih da mi smjene nisu do 22.00 navečer. Tako kad radim popodnevenu smjenu djecu uopće ne vidim cijeli tjedan. Sad pričam za stariju curu. Nju muž ujutro odveze u vrtić, a kad se ja vratim s posla ona već debelo spava. I tako cijeli tjedan.

Što se tiče trećeg djeteta mislim da neću ići na tu opciju. Nemamo baš uvjete za to. Živimo u trosobnom stanu u visokom potkrovlju. A i oduvijek sam bila za to da je dvoje taman. Barem za sad. Tko zna kako ću razmišljat za 5-6 godina. Možda ih rodim još dvoje. Inače imam tek 24 godine.“

Rezultati istraživanja- anketno istraživanje

- Istražili smo fertilitetnu motivaciju i intencije u odnosu na:
 - Dob ispitanica (mlađe u dvadesetima i starije u tridesetima)
 - Zaposlenje u javnom i privatnom sektoru
 - Sektore djelatnosti (prerađivačka industrija, trgovina, financijsko posredovanje, obrazovanje, zdravstvo i socijala)
 - Obrazovni status ispitanica
 - Fertilitetni status ispitanica (imaju li ili nemaju djecu)
 - Broj djece ispitanica
 - Fertilitetne aspiracije
 - Rad na određeno i neodređeno
 - Rad navečer ili po noći, prekovremeno, subotom i nedjeljom
 - Dohodovni status ispitanica

Rezultati istraživanja- anketno istraživanje

- Mlađe ispitanice (20-29 god) češće od starijih (30-39) rade na određeno (35% mlađih i 15% starijih)
- Svaka četvrta zaposlena žena u tridesetima nema djecu, dok tek svaka četvrta zaposlena žena u dvadesetima ih ima
- Preko 80% i starijih i mlađih smatra kako žene nemaju dosta poticaja za rađanje
- Mlađe ispitanice sklonije su ranijem povratku na posao nakon porodiljnog od starijih
- Mlađe ispitanice sklonije su tvrdnji da porodiljni dopust ima negativan utjecaj na njihov posao i karijeru

Rezultati istraživanja- anketno istraživanje

- Ispitanice zaposlene u privatnom sektoru češće rade na određeno vrijeme nego ispitanice koje su zaposlene u državnom sektoru
- Ispitanice zaposlene u privatnom sektoru sklonije su mišljenju o negativnom utjecaju odlaska na porodiljni dopust na posao i karijeru od onih zaposlenih u državnom sektoru
- Ispitanice zaposlene u privatnom sektoru sklonije su tradicionalnijem pogledu na podjelu rada u obitelji i zapošljavanje žena nego ispitanice koje rade u državnom sektoru

Rezultati istraživanja- anketno istraživanje

- Sektor djelatnosti u kojem su žene natprosječno zaposlene na određeno jest trgovina (svaka treća ispitanica ima ugovor o radu na određeno vrijeme)
- Najmanje žena na određeno zaposleno je u obrazovnom sektoru
- Najmanje djece imaju ispitanice zaposlene u sektoru financijskog posredovanja (manje od 50% ih je rodilo)
- porodiljini dopust dulji od godine dana najmanje bi koristile ispitanice koje rade u sektoru financijskog posredovanja, a najviše one koje rade u sektoru trgovine
- Znatno veći udio žena (i do 25%) u niskoplaćenim sektorima trgovine i prerađivačke industrije bi u potpunosti ili privremeno prestalo raditi nakon završetka porodiljnog dopusta nego u ostalim sektorima
- O sigurnom ili vjerojatnom negativnom utjecaju porodiljnog dopusta na posao i karijeru drži 2/3 ispitanica u sektoru financijskog posredovanja, polovica zaposlenih u trgovini i prerađivačkoj industriji, te 1/3 u državnim sektorima poput zdravstva i obrazovanja

Rezultati istraživanja- anketno istraživanje

- 86% ispitanica sa osnovnoškolskim obrazovanjem je rodilo, 56% sa srednjoškolskim obrazovanjem ima djecu, dok je istih među onima sa višim i visokoškolskim obrazovanjem 43%
- visokoobrazovane ispitanice su sklonije nešto kraćem korištenju porodiljnog dopusta i manje su sklone potpunom ili privremenom prestanku rada nakon porodiljnog u odnosu na ispitanice nižeg stupnja obrazovanja.
- Visokoobrazovane ispitanice imaju egalitarni pogled na podjelu rada u obitelji, kao i na položaj žene i muškarca na tržištu rada
- Natprosječno u odnosu na ostale ispitanice smatraju da njihovi pogledima na obitelj najviše odgovara obitelj gdje oba partnera imaju jednako zahtjevan posao i gdje se kućni poslovi i briga o djeci jednako dijele među njima
- Prosječna dob rađanja prvog djeteta ispitanica
 - Osnovno obrazovanje 21,10
 - Srednje trogodišnje obrazovanje 23,23
 - Srednje četverogodišnje obrazovanje 23,55
 - Više i visoko obrazovanje 26,57
 - Magisterij ili doktorat 28,25

Rezultati istraživanja- anketno istraživanje

- Ispitanice koje imaju djecu, znatno češće su odgovorile da se uglavnom one brinu za djecu (gotovo svaka treća) dok su kod žena bez djece očekivanja dosta optimističnija i tek svaka osma ispitanica odgovorila je da će se uglavnom ona brinuti o djeci
- Istovremeno, kod žena sa djecom tek kod svake druge ispitanice suprug se podjednako brine o djeci, dok ispitanice koje nemaju djecu u velikoj većini (četiri od pet) očekuju podjelu poslova oko brige za djecu između njih i njihovih partnera
- mišljenje o negativnom utjecaju porodiljnog dopusta na posao i karijeru značajno se razlikuje i žene koje već jesu bile na porodiljnom sklonije su mišljenu kako porodiljni dopust nema negativni utjecaj na nastavak posla i karijeru, nego one koje još nisu rodile i shodno tome nisu imale priliku direktno osjetiti stvarni utjecaj porodiljnog dopusta na posao

Rezultati istraživanja- anketno istraživanje

- one ispitanice koje nemaju djecu češće rade na određeno vrijeme od onih koji imaju djecu
- tek 66% onih ispitanica koje imaju jedno dijete želi imati još djece
- tek svaka peta ispitanica koja ima dvoje djece željela bi imati više od dvoje djece
- Ispitanice koje imaju barem jedno dijete znatno su sklonije izjavi kako porodiljni dopust sigurno nema utjecaj na daljnji posao i karijeru od žena koje nemaju djecu
- pogledi na podjelu rada u obitelji i položaj žene na tržištu rada se razlikuju sa brojem djece, i veći broj djece povlači i tradicionalniji pogled na ulogu muškarca i žene u obitelji i na tržištu rada
- prosječno najveći optimalni broj djece za obitelj u Hrvatskoj (2,60) navele su žene sa troje i više djece, dok najmanje (2,21) one sa jednim djetetom

Rezultati istraživanja- anketno istraživanje

- Ispitanice koje nemaju djecu, a žele djecu podijelili smo prema broju djece koji žele imati (jedno dijete, dvoje i troje i više)
- U analizu nismo uključili žene koje ne žele imati djecu jer smo ranije uočili kako svega 5% ispitanica izjavljuje kako ne želi imati djecu
- Pomalo iznenađujuće je da ispitanice koje žele najviše djece (troje i više) trenutno najviše rade na određeno vrijeme (35,35%)
- Te ispitanice ujedno su i najmanje zadovoljne duljinom porodiljnog dopusta i ostalim poticajima za rađanje te bi one najduže koristile porodiljni dopust (više od 40% njih dulje od godinu dana)
- niti jedna skupina žena ne bi u potpunosti prestala raditi nakon porodiljnog dopusta, no žene koje žele troje i više djece bile bi sklonije privremeno prestati s radom ili bi radile manji broj sati nego prije
- Ispitanice koje žele troje i više djece u prosjeku smatraju 2,46 djece optimalnim brojem djece za obitelj u Hrvatskoj što je u odnosu na broj od 2,08 djece za žene koje žele imati samo jedno dijete značajna razlika.

Rezultati istraživanja- anketno istraživanje

- Ispitanice koje su zaposlene na određeno vrijeme razlikuju se od ispitanica koje su zaposlene na neodređeno vrijeme prema kategoriji imaju li djecu ili ne. Naime, ispitanice koje rade na neodređeno imaju djecu u 56,54% slučajeva, dok je isti udio kod ispitanica koje rade na određeno 39,31%
- Ispitanice koje rade na određeno nešto kraće bi koristile porodiljnih dopust i sklonije su mišljenju kako porodiljni dopust sigurno ili vjerojatno ima negativne posljedice na posao i karijeru nego ispitanice koje su zaposlene na neodređeno vrijeme.

Rezultati istraživanja- anketno istraživanje

- Među ispitanicama prema tome rade li navečer ili po noći uglavnom nisu nađene statistički signifikantne razlike. Razlika je nađena kod pitanja imaju li žene dovoljno porodiljnog dopusta i ostalih poticaja za rađanje, te su one ispitanice koje svakodnevno rade navečer ili po noći najviše kritične na duljinu porodiljnog dopusta i ostale poticaje na rađanje.
- Kod ispitanica koje rade ili ne rade prekovremeno statistički značajne razlike pronađene su kod pitanja o korištenju porodiljnog dopusta i utjecaju porodiljnog dopusta na posao i karijeru. Naime, ispitanice koje češće rade prekovremeno duže bi koristile porodiljni dopust i u većoj vjeri smatraju kako porodiljni dopust ima negativni utjecaj na posao i karijeru nego ispitanice koje rjeđe ili uopće ne rade prekovremeno.
- Što se tiče rada vikendom, odnosno subotom i nedjeljom, općenito je pravilo da ispitanice koje rade na određeno vrijeme češće rade subotom i nedjeljom, a one koje su na neodređeno rjeđe rade vikendom. Isto tako, ispitanica koja radi subotom svaki tjedan sklonija je duljem korištenju porodiljnog dopusta te potpunom ili privremenom prestanku rada nakon porodiljnog dopusta.
- Zanimljivo je da nedjeljom češće rade one ispitanice koje su tradicionalnijeg pogleda na obitelj, podjelu rada u obitelji i položaj muškarca i žene na tržištu rada, što pokazuje kako je radno vrijeme nedjeljom najviše rašireno među ženama nižeg stupnja obrazovanja, naročito u sektoru trgovine. Slično kao i kod rada subotom, one ispitanice koje rade nedjeljom svaki tjedan sklonije su duljem korištenju porodiljnog dopusta.

Rezultati istraživanja- anketno istraživanje

- Ako pogledamo strukturu radnog vremena ispitanica prema odabranim sektorima djelatnosti, možemo uočiti sljedeće:
 - navečer ili po noći najčešće rade žene zaposlene u sektoru zdravstva (liječnice i medicinske sestre)
 - prekovremeno najčešće rade žene zaposlene u sektoru financijskog posredovanja (bankarstvo)
 - rad subotom najviše je raširen u sektorima trgovine i prerađivačke industrije
 - nedjeljom najčešće rade žene zaposlene u sektoru trgovine

Rezultati istraživanja- anketno istraživanje

- Općenito, što je niži stupanj obrazovanja ispitanica veće je nezadovoljstvo sa visinom dohotka kućanstva ispitanice, i ispitanice sa osnovnim i srednjim obrazovanjem znatno češće su izjavljivale kako teško žive i jedva spajaju kraj s krajem, za razliku od žena sa tercijskom obrazovanjem koje češće izjavljuju kako imaju dovoljno novca za udoban život
- Ispitanice koje imaju viši dohodak sklonije su kraćem trajanju porodiljnog dopusta od žena koje imaju niži dohodak. Pomalo iznenađujuću razliku smo našli kod pitanja o utjecaju porodiljnog dopusta na posao i karijeru i ispitanice sa najnižim dohotkom su natprosječno izjavile kako porodiljni dopust sigurno ili vjerojatno ima negativne posljedice na posao i karijeru.
- Pri tumačenju potonjeg rezultata valja imati u vidu da je trgovina sektor u kojem je dosta izražena fluktuacija zaposlenih i gdje relativno velik broj žena zaposlen na određeno vrijeme i slabo plaćen